

#1

LATIN AMERIKA

Årgang 27 – april 2022
Latin-Amerikagruppene i Norge

INNHOOLD

Leder	3
En ny politisk horisont i Colombia	4
Colombia og det nyliberale paradigmet framtid	7
Solidaritet med Chile – en gang til?	10
Tiden for solidaritet er over: zapatistenes reise til Europa, Slumil k'ajxemk'op	14
Rettferd for achíkvinnene	20
Nayib Bukele: Fra El Salvadors redningsmann til Latin-Amerikas første «millennial» diktator	24
Ortega gjenvalgt til sin fjerde presidentperiode på rad under de «verste mulige omstendighetene for en valgprosess »	27
Que se rinda tu madre	30
Bokanmeldelse Latin-Amerika i dag	32
Klimafinansiering eller klimakolonialisering	33
En belgisk koloni i Santo-Tomás, Guatemala, 1842-1854	35

Forsidefoto: Maya achíkvinner står i en sirkel utenfor retten i Guatemala. Les saken om den historiske seieren de vant for forbrytelser begått under den guatemalanske borgerkrigen. Foto: Vilde Gjerde Lied.

Vil du skrive for oss?

Har du en ide til en artikkel, bildeserie eller et tema vi bør ta opp? Vi tar gjerne imot reportasjer, kulturanbefalinger, kommentarer, debattinnlegg og andre ting med Latin-Amerikatemata.

LEDER:

TEKST: REDAKSJONEN

En uke før denne utgaven av LatinAmerika gikk i trykken kom resultatet fra parlamentsvalget og primærvalget til vårens presidentvalg i Colombia, hvor venstresida fikk historisk gode resultater. Et par dager før ble den tidligere studentaktivisten Gabriel Boric innsatt som ny president i Chile, og den nye regjeringa representerer for mange et håp om at kravene fra de massive demonstrasjonene mot nyliberalisme fra 2019 skal bli hørt. Honduras fikk en kvinnelig, venstreorientert president, Xiomara Castro, i januar, og Lula og det brasilianske arbeiderpartiet leder på meningsmålene før høstens presidentvalg. Fra flere hold har det vært snakk om at en ny venstre-bølge er underveis i Latin-Amerika, og paralleller trekkes til 2000-tallets “rosa bølge” av venstreorienterte regjeringer. Det er vanskelig å si hva denne bølgen vil kunne få til, og det er viktig å huske på den enorme variasjonen som finnes i den latinamerikanske venstresida. Selv om vi ofte leter etter mønstre, gjentar historien seg aldri helt.

Det er uansett spennende å følge prosessene i de ulike landene. Store forventninger er knytta til situasjonen i Chile, og til arbeidet den nedsatte grunnlovskommisjonen har begynt med å skrote grunnloven fra Pinochetregimet og lage en ny, som forventes å inneholde punkter om blant annet sosiale rettig-

heter, feminisme, urfolksrettigheter og naturvern. Disse temaene står også høyt på agendaen til Borics nye regjering, som understreker viktigheten av dialog og demokratisk forankring, noe Vegard Bye i en kommentar i Klassekampen¹ ser som et tegn på at de har lært av venstresidas tidligere feil og fall. I et land med noen av de største ulikhetene i verden, og hvor store selskaper kontrollerer mange grunnleggende sosiale tjenester som Borics regjering nå vil sosialisere, vil de nok møte motstand fra sterke næringsinteresser. Press fra høyre ser vi også i mistillitsprosessen mot den venstreorienterte presidenten Pedro Castillo i Peru, og selv om den colombianske venstresida med Pacto Histórico skulle ta seieren også i presidentvalget i mai, betyr det ikke at motstanderne kommer til å sitte rolig og se på oppryddinga etter flere tiår med streng nyliberal politikk.

I årets første nummer av LatinAmerika kan du lese tekster om blant annet valget i Colombia, den politiske utviklinga i Nicaragua og El Salvador, Chilesolidaritet i Norge, maya achíkvinnenes historiske seier i den guatemalanske retten for overgrep begått under borgerkrigen, og om norske klimainvesteringer i Latin-Amerika. God lesning!

¹ <https://klassekampen.no/utgave/2022-03-11/et-nytt-chile-gjenoppstar/K3mY>

EN NY POLITISK HORISONT I COLOMBIA

For første gang i Colombias historie er venstresiden den største politiske kraften. Den Historiske Pakten (El pacto histórico) vant kongressvalget 13. mars med den høyeste oppslutningen noensinne, og kommer etter all sannsynlighet til å vinne presidentvalget i første valgrunde 29. mai.

Tekst: Diego Marin

Colombia har historisk vært synonymt med menneskerettighetsbrudd, politisk motivert vold, mangel på demokrati, stor økonomisk ulikhet, diskriminering og elendige levevilkår for folk flest. Landet er kåret til verdens farligste for miljø- og menneskerettighetsforkjempere flere år på rad. I fjor ble det begått 98 massakre og mer enn 170 sosiale ledere ble drept. Hittil i år har Colombia vært vitne til 22 massakrer. I tillegg er landet på FOAs (FNs organisasjon for ernæring og landbruk) liste over land som vil oppleve hungersnød etter pandemien. Allerede i dag er 21 millioner colombianere i risikogruppen for å utvikle underernæring. Samtidig har Colombia lenge vært USAs nærmeste allierte i regionen, noe som har gitt nærmest frie tøyler og internasjonal beskyttelse for landets radikale høyreside, korrupsjon, statsterrorisme og narkotikasmugling på høyeste nivå.

Landet huser en av de mest autoritære elitene i Latin-Amerika, som med alle midler har lyktes med å ekskludere alternative, progressi-

«Landet huser en av de mest autoritære elitene i Latin-Amerika, som med alle midler har lyktes med å ekskludere alternative, progressive bevegelser fra politisk makt og innflytelse.»

ve bevegelser fra politisk makt og innflytelse. Dette er en av årsakene til at landet fortsatt opplever Vestens lengste geriljakrig. Det forklarer også hvorfor Colombia er det eneste landet i regionen som aldri har blitt styrt av partier utenfor de tradisjonelle politiske elitene.

Med venstresidekoalisjonen Den Historiske Paktens (DHP) seier i kongressvalget 13. mars, kan imidlertid dette være i ferd med å endre seg. DHP er nå Colombias største politiske kraft, og sammen med De Grønne, Comunes (tidligere FARC) og andre mindre kongressgrupper, er DHP i stand til å danne flertall. Dette vil gi stort handlingsrom til en eventuell venstresideregjering ledet av venstresidens mest markante lederskikkelser, Gustavo Petro og Francia Márquez.

Hva stemte folk over 13. mars?

I tillegg til å velge ny nasjonalforsamling, stemte colombianerne også på presidentkandidater i primærvalget. 33 prosent av velgerne stemte på høyresidealliansen (Equipopor Colombia), og valgte tidligere ordfører i

Uten tidligere politisk erfaring ble miljøforkjemperen Francia Márquez valgets overraskelse ved å få den tredje høyeste oppslutningen av alle presidentkandidatene i primærvalget. Hun har markert seg i valgkampen blant annet ved å sette kvinners rettigheter på dagsorden. Márquez var LAGs gjest da hun ble invitert som hovedtaler til Globaliseringskonferansen i 2018, og til konferansen «Sammen for Fred i Colombia». Foto: Marit Worpvik.

Medellín, Federico Gutiérrez, som presidentkandidat. Sentrumsalliansen (Centro Esperanza) fikk overraskende få stemmer, og valgte også en tidligere ordfører i Medellín, Sergio Fajardo, som sin presidentkandidat. DHP fikk 47 prosent av stemmene, og her gikk tidligere ordfører i Bogotá, Gustavo Petro, ikke uventet av med seieren.

Valgets største overraskelse ble nykommeren Francia Márquez, en afrocolombiansk kvinne som vant Goldman Miljøpris i 2018 for sin kamp mot gruveselskaper i Cauca, men som aldri før hadde deltatt i valg. Hun havnet på andreplass i DHPs valg, og fikk den tredje største oppslutningen. Kun Gustavo Petro og Federico Gutiérrez fikk flere stemmer. Francia Márquez er nå visepresidentkandidaten til DHP. De samlede resultatene fra kongress- og primærvalgene er oppsiktsvekkende med tanke på at Colombia er et land dominert av lokale politiske baroner, klientelisme og korrupsjon. Mye tyder på at Petro og Márquez kan vinne i første valgrunde 29. mai. Om dette skjer blir vi vitner til en av de største politiske endringene i Latin-Amerikas historie.

Hvordan kom Colombia hit?

Det nye politiske klimaet i Colombia kan forklares med flere store sosiale og politiske fenomener som har rammet landet det siste tiåret (2012-2022), og som har ført til en slags

sjokkterapi i folks politiske bevissthet og i den offentlige debatten. For det første førte fredsprosessen (2012-2016) til en politisering av det colombianske samfunnet, ved at den ga folk anledning til å delta i den offentlige debatten og ytre seg om landets utfordringer, uten å stå i fare for å bli drept. Dermed fikk nye stemmer, nye problemstillinger og nye lederskap vokse fram. Landets politiske dagsorden ble aktualisert og nye former for demokratisk deltakelse etablert.

For det andre ledet misnøyen over at regjeringen til president Iván Duque ikke har implementert fredsavtalen, til en bredere diskusjon om årsakene til volden, fattigdommen og den politiske ekskluderingen i landet. Forverring av sikkerheten på landsbygda, økt narkotikasmugling, fremveksten av nye kriminelle grupper, mangel på beskyttelse av strategiske naturområder, økt konsentrasjon av rikdom, og overgrep fra sikkerhetsstyrkene, kunne ikke lenger unnskyldes med eksistensen av en «terrortrussel» fra venstresiden. De underliggende årsakene ble synliggjort og regjeringen stilt til ansvar.

I tillegg førte regjeringens elendige håndtering av pandemien, samt en svært urettferdig skattereform, til nasjonal streik i 2021, som endte opp i et enormt folkeopprør uten sidestykke i landets nyere historie. Folk fra alle

«DHP er en historisk bred politisk allianse, som samler politiske krefter langt utover venstresiden rundt kravet om en reell demokratisk forandring i landet.»

Gustavo Petro og Francia Márquez, henholdsvis presidentkandidat og visepresidentkandidat for venstrealliansen el Pacto Histórico. Foto: Facebook.

samfunnslag tok til gatene. Demonstrantene ble møtt med grove menneskerettsbrudd av politiet. Flere ble drept, og statsterrorisme i alle sine former var regjeringens svar.

Den omfattende streiken og den foregående fredsprosessen har på kort tid snudd opp ned på det politiske landskapet i det tradisjonelt konservative colombianske samfunnet, og utgjør de viktigste faktorene som forklarer den politiske utviklingen vi ser i dag. Den politiske dagsorden og folks politiske bevissthet er endret, og særlig hos de unge, som har store forhåpninger om fred og reelle endringer i landet.

Av alle politiske allianser og partier i dagens Colombia, er DHP det best egnede til å møte den nye optimismen og troen på at forandring er mulig, som i dag dominerer landet. DHP er en samling av sosiale organisasjoner, alternative politiske bevegelser, og tradisjonelle politiske grupperinger som har byttet side. DHP er en historisk bred politisk allianse, som samler politiske krefter langt utover venstresiden rundt kravet om en reell demokratisk forandring i landet.

Det eneste som kan stoppe DHPs seier i presidentvalget 29. mai er et attentat eller utbredt valgfusk, noe som dessverre ikke er helt ukjente fenomener i Colombias historie. Planer for begge alternativer er allerede i gang, ifølge sentrale personer i landets politiske miljø. Blant annet har presidentkandidaten Gustavo Petro sagt at det har vært konkrete attentatplaner som har blitt stoppet. Om dette skulle skje, ville landet bli satt i brann, akkurat som i 1948, da den liberale og populære presidentkandidaten Jorge Eliecer Gaitán ble drept og dagens geriljakrig startet. For å hindre at Colombia kastes ut i et nytt blodig kaos, må det internasjonale samfunnet kjenne sin besøkelsestid. Særlig USA har et ansvar for å sikre at dette ikke skjer, akkurat som de gjorde under presidentvalget i Honduras i 2021.

COLOMBIA OG DET NYLIBERALE PARADIGMETS FRAMTID

Tekst: Daniel Osorio Montoya, colombiansk statsviter og rådgiver

Nasjonalstreikens skygge

13. mars var det parlamentsvalg og primærvalg av presidentkandidater i Colombia, og med det starten på en valgperiode som vil vare frem til juni. Skyggen fra masseprotestene som startet 28. april i 2021 er sterkt til stede i dette valget. De første demonstrasjonene i det som ble kjent som *Paro Nacional*, nasjonalstreiken, oppsto mot en regressiv skattereform vedtatt midt i pandemien, som hovedsakelig gikk utover arbeider- og middelklassen. Det colombianske folket tok til gatene i flere uker med krav om strukturelle endringer i det colombianske politiske systemet og den økonomiske utviklingsmodellen. Nasjonalstreiken varte i over to måneder, og demonstrasjonene var uten sidestykke i det colombianske samfunnet, noe som kan tyde på en mulig endring i maktbalansen i landet.

Kravene om mer omfordeling av rikdom utvidet seg raskt til å inkludere andre krav som blant annet gjennomføring av fredsavtalen fra 2016, beskyttelse av sosiale ledere som trues av paramilitære grupper og narkotikasmuglere, og en omfattende reform av politistyrken. Protestene i nasjonalstreiken

ble hardt undertrykket i flere dager. I følge plattformen Temblores.org ble det rapportert om 5048 tilfeller av politivold, hvorav 80 var drap, 47 var seksuell vold mot kvinner og 1991 var bruk av fysisk vold. Det brutale svaret fra politiet ble imidlertid sterkt kritisert av en befolkning som allerede var utslitt av den sosiale og økonomiske krisen i kjølvannet av COVID-19-pandemien. Demonstrasjonene startet en bevegelse for endring i Colombia som kan

«Det colombianske folket tok til gatene i flere uker med krav om strukturelle endringer i det colombianske politiske systemet og den økonomiske utviklingsmodellen.»

føre til at landet blir en del av den progressive bølgen man har sett det siste året i Latin-Amerika, med valget av venstresidere-regjeringer i Bolivia, Chile, Peru og Honduras. Resultatene fra 13. mars befester den progressive tendensen i Latin-Amerika og er en milepæl i Colombias politiske

historie. For første gang vinner venstresida begge kamrene i parlamentsvalget, og han som ble deres presidentkandidat, Gustavo Petro, kickstarter valgperioden med 4 millioner stemmer i ryggen etter primærvalget til Pacto Histórico.

Resultatene fra 13. mars

Colombia har de siste tjue årene vært styrt av

Foto over: Presidentkandidat Gustavo Petro i Barranquilla, 07.03.22.

konservative partier som har fulgt en streng nyliberal ideologisk linje. Det colombianske samfunnet er sterkt påvirket av voldelige konflikter som går tilbake over femti år og som virker å aldri ta slutt. Denne volden har gått hardest utover de mest utarmede og fattige delene av landets befolkning. Fredsavtalen signert i 2016 var et unntak i Colombias konfliktfylte historie. Dette viste seg ved to anledninger: først i den svake støtten fredsavtalen fikk da *Nei*-siden vant i folkeavstemningen som var ment å vedta den, og senere da Iván Duque, politisk arvtager etter Álvaro Uribe, vant presidentvalget i 2018 med en kampanje som handlet om å stoppe implementeringen av fredsavtalen med FARC-EP. Den politiske volden er en integrert del av selve samfunnsstrukturen i Colombia. Den begynte med den urettferdige jordfordelingen på 1950-tallet i kontekst av den kalde krigen, og har blitt forverret med fremveksten av grupper med narkotikasmuglere, noe som har gjort det svært vanskelig å oppnå reell fred.

Valgscenariene

Årets presidentvalg består av tre blokker: venstresida, sentrum og høyresida. Primærvalget som ble avholdt samtidig som parlamentsvalget var en første meningsmåling som vitner om svake sentrumspartier, en venstreside med medvind, og en høyreside som fremdeles har mulighet til å ta makta på nytt. Primærvalget

til sentrum nådde bare 2 millioner velgere, som valgte Serio Fajardo. Fajardo kom på tredje plass i valget i 2018 og har de siste årene blitt sterkt kritisert for sin upartiske posisjon overfor Iván Duques regjering, noe som kan forklare den labre entusiasmen rundt valgkoalisjonen hans.

Høyresidas primærvalg hadde 4 millioner velgere, hvor 2 millioner stemte på Federico Guitérrez, tidligere borgermester i Medellín. De viktigste colombianske høyrepartiene har samlet seg bak vinneren av primærvalget til Equipo por Colombia, inkludert Centro Democrático, nåværende regjeringsparti ledet av ekspresident Álvaro Uribe. Grunnen til at høyresida samler seg ligger i at de ønsker å tvinge fram en andre runde i presidentvalget i juni og slik slite ut Pacto Histórico. Dette kommer av at vinneren 13. august var Gustavo Petro. Venstrekandidaten, med koalisjonen Pacto Histórico, går til valg på kravene som kom fram i nasjonalstreiken og som har stilt grunnleggende spørsmål ved Colombias politiske og økonomiske status quo. Koalisjonen levde opp til forhåpningene med en overraskende seier i både Senatet og Representantenes hus, en legislativ seier drevet fram av de nesten 6 millionene stemmene de oppnådde i primærvalget.

«Pacto Histórico vil bygge en sterk stat i Colombia som kan omfordele rikdom og være til stede i de områdene som er mest rammet av vold og narkotikasmugling. Dette vil de gjøre gjennom en styrking og modernisering av det colombianske jordbrukssystemet.»

Pacto Histórico, det progressive alternativet

Pacto Histórico, alternativet til nyliberalismen, har klart å utvide velgerbasen til den colombianske venstresida, og har reelle muligheter til å havne i regjering. De viktigste kampsakene for den colombianske venstresida handler om å bygge en velferdsstat i landet. Innføringen av nyliberal politikk over flere år har gjort Colombia til landet med nest størst ulikhet i Latin-Amerika, og i følge Verdensbanken er det et av landene i verden med minst mulighet for sosial mobilitet. Den colombianske staten er svak og dominert av klientelisme, og har ikke engang klart å oppnå voldsmonopol. Pacto Histórico vil endevende denne situasjonen og bygge en sterk stat i Colombia som kan omfordele rikdom og være til stede i de områdene som er mest rammet av vold og narkotikasmugling. Dette vil de gjøre gjennom en styrking og modernisering av det colombianske jordbrukssystemet. Et annet forslag fra venstresidekandidaturet er å industrialisere landet med fornybar energi, med et mål om å gjøre Colombia til en grønn energistormakt. Slik skal den colombianske staten kunne bygge et velferdssystem som sikrer grunnleggende helse-, utdannings og sosiale tjenester til de med minst ressurser i landet.

I tillegg til forslagene som handler om utvikling, satser Pacto Histórico også på fredsbyg-

ging i Colombia. De vil opprettholde dialogen med den fremdeles aktive geriljaen, ELN, og gjennomføre en kollektiv rettsprosess mot narkotikasmuglerne. På internasjonalt plan vil de gjenopprette diplomatiske relasjoner med Venezuela og finne en felles løsning for de tusenvis av venezuelanere som har krysset grensen i søken etter bedre muligheter.

Pacto Históricos program kan fra Europa leses som et utkast til et moderat sosialdemokrati, men fra perspektivet til et land der den kapitalistiske utviklingen har skjedd i en nyliberal logikk, er de absolutt radikale. For første gang på over 30 år kan Colombia få en regjering med politiske og økonomiske alternativer til nyliberalismen og legge grunnmuren for en velferdsstat som omfordeler rikdom og slik muliggjør utvikling for landets middel- og arbeiderklasse. Etter signeringen av fredsavtalen virker det som at venstresiden har kvittet seg med den subversive merkelappen som har vært utbredt i det colombianske samfunnet. Både demonstrasjonene under nasjonalstreiken og resultatene i parlamentsvalget tyder på at den colombianske befolkningen går for en endring i landets utviklingsmodell. Og en endring i Colombia ville betydd et viktig nederlag for det globale nyliberale paradigmat.

SOLIDARITET MED CHILE — EN GANG TIL?

Bilde over: Boric begynte sin seierstale 19. desember med å hilse til publikummet på mapudungun, språket snakket av Mapuche-folket i de sørlige og sentrale regionene av landet. Med et tydelig blikk mot fortiden, fastslo han at «vi aldri igjen, for noen som helst grunn, kan ha en president som erklærer krig mot sitt eget folk». Kort etter ble talen avbrutt av folkemengden som sang «¡justicia, verdad, no a la impunidad!»— rettferdighet, sannhet, nei til straffrihet.

Opphavsrett: WikiCommons

Et chilensk déjà vu

I Chile vant en bred venstrekoalisjon valget mot en høyrekandidat, med et ønske om å forbedre vilkårene til bønder og arbeidere i landet. Den nye presidenten— en karismatisk akademikertype— kommer fra et parti som har som mål å skape et sosialistisk samfunn ved å benytte seg av de demokratiske institusjonene i Chile. I gatene synger mengdene at et forent folk aldri kan beseires: «¡el pueblo unido jamás será vencido!»

Det er mulig at eldre lesere får déjà-vu av å lese teksten ovenfor. Disse ordene beskriver Gabriel Boric og Apruebo Dignidads valgseier 19. desember 2021, men det kunne like godt vært en beskrivelse av Salvador Allende og Unidad Populares gjennombrudd ved valgurnene i 1970. Det kan se ut som at historien gjentar seg selv.

70-tallets lange skygger

Men historien gjentar seg ikke. Derimot flyter fortiden inn i nåtiden som en viktig del av den, slik den franske filosofen Henri Berg-

son en gang hevdet. Et eksempel på denne sammensmeltingen er at Salvador Allendes barnebarn Maya Fernández Allende har blitt tildelt rollen som forsvarsminister i Borics regjering. Hun skal dermed styre over den institusjonen som en gang gjennomførte et voldelig kupp mot hennes bestefar, som den gang satt beleiret inne i presidentpalasset La Moneda. Samtidig er Boric bevisst over den historiske arven han har blitt overbrakt fra Unidad Popular. I Borics seierstale natten 20. desember 2021 gjentok han de samme ordene som Allende talte da han ble valgt 51 år tidligere. Han inviterte de oppmøtte til «å gå til sine hjem med den rettferdige seierens sunne glede».

Likevel er ikke Chile lengre det landet det var i 1970. Dette er kanskje nettopp fordi minnet om de 17 årene med militærdiktatur som etterfulgte det høyrereaksjonære militærkuppet i 1973 ligger dypt forankret i det chilenske samfunnet. På 48-årsmarkeringen til kuppet 11. september i fjor, besøkte Boric *Museo de la Memoria* i Santiago, hvor han mintes militær-

regimets mange ofre. Senere tvitret han om besøket sitt og krevde «sannhet, rettferdighet og oppreisning» til ofrene for militærdiktaturet, og erklærte at «uten minne finnes det ingen fremtid». I landet hvor kvinner fortsatt trasker rundt i Atacama-ørkenen i søken etter sine «forsvunne» slektninger, såkalte *desaparecidos*, har ansvar og oppreisning for juntaens ofre lenge vært en betent sak.

Den høyreekstreme presidentkandidaten José Antonio Kast, har på sin side uttrykt et helt annet syn på diktaturets ettermæle. Han mente nemlig at hvis den avdøde diktatoren Augusto Pinochet ennå hadde vært i live, ville han fått hans stemme i presidentvalget og drukket en kopp te sammen med ham. Slik ruver fortsatt 70-tallets lange skygger over både den chilenske høyre- og venstresiden.

Mange av utfordringene Boric står ovenfor har sin opprinnelse i Pinochet-diktaturets gjennomgående transformasjon av den chilenske økonomien. Da Pinochet-juntaen tok makten i 1973, var de pionerer for det som senere skulle få navnet «nyliberalisme». Faktisk ble det nesten til å regne som offisiell politikk fra statlig hold i løpet av 70-tallet, og førte til to omfattende økonomiske kriser og rekordhøy arbeidsløshet (30% i 1983). Samtidig ble skole-, helse- og pensjonssystemet privatisert, og med ett ble de sikkerhetsnettene og sosiale tiltakene Allende opprettet tilintetgjort. Derfor var det slik at selv om Chiles bruttonasjonalprodukt vokste tre ganger så mye som det gjennomsnittlige søramerikanske landet i denne perioden, så de fleste chilenerne aldri noe til denne veksten.

Men demokratiets tilbakekomst i 1990 førte ikke til en gjenoppbygging av sosialpolitikk. Tvert imot fortsatte samtlige regjeringer, enten de var fra sentrum-venstre eller sentrum-høyre, å føre en nyliberal linje. Eksempler på ettervirkningene til dette langvarige nyliberale hegemoniet er at nærmest alle vannkildene i Chile er privatisert og at USA er det eneste OECD-landet med dyrere universitetsutdanning enn Chile. Dette betød at chilenerne som ønsket å ta bachelorgrad ved en offentlig institusjon i skoleåret 2018/19 måtte regne med å betale en årlig studieavgift på om lag 66 000 kr. Det tilsvarende beløpet for en masterstudent lå på omtrent 90 000 kr.

I de senere år har slik politikk møtt motstand fra en ny venstreside som nå er anført av

Boric. Den tidligere studentpolitikeren fra Magallanes-regionen i sør, som først ble kjent for hans rolle i den såkalte «pingvinrevolusjonen» i 2006, har klart å fange opp misnøyen som har vokst fram blant nyliberalismens

«I Borics seierstale natten 20. desember 2021 gjentok han de samme ordene som Allende talte da han ble valgt femtien år tidligere. Han inviterte de oppmøtte til «å gå til sine hjem med den rettferdige seierens sunne glede.»

tapere. Det er nettopp denne misnøyen som brøt ut i to år med gateopptøyer da økte priser på kollektivtransport høsten 2019 fikk begeret til å renne over. Etter et kaotisk år, ble det i 2020 holdt en folkeavstemning over hvorvidt Chile trengte en ny grunnlov, da den gamle var skrevet av militærjuntaen. Nesten 80% av chilenerne stemte for dette.

Chilenske ringvirkninger i Norge

Der kuppet lever videre i minnet til den chilenske befolkningen, har mye av interessen for Chile i Norge forsvunnet siden sin høytid på 70- og 80-tallet. Allendes død, Unidad Populares fall og militærjuntaens brutalitet fyrte opp under en solidaritetsbevegelse i Norge som etter hvert mobiliserte titusenvis av mennesker. Denne solidaritetsbevegelsen fikk ikke bare sine organisatoriske utløp i Solidaritetskomiteen for Chile, Chileaksjonen, og etter hvert Latin-Amerikagruppene. I kjølvannet av kuppet myldret det også fram lokale solidaritetskomiteer for Chile blant annet i Tromsø, Mo i Rana, Oppegård og Nesna.

Samtidig organiserte de chilenske flyktningene som kom til Norge seg i foreninger som ASELA, Frente Patriótico, Vicaría de la Solidaridad, samt i flere av partiene som hadde vært med i Allendes koalisjonsregjering. Sammen utgjorde alle disse foreningene en sosial bevegelse med en slagkraftig mobiliserings-evne. I norske byer ble det holdt demonstrasjonstog og kulturarrangementer til støtte for folket i Chile hver kuppdag frem til demokratiets tilbakekomst i 1990.

Men det var ikke bare militærkuppet som næret opp under solidaritetsbevegelsen. Allerede før kuppet vakte Allendes valgseier i 1970 betydelig interesse for chilensk politikk i Norge. Mange aktivister i Norge ble tiltrukket av Unidad Populares eksperiment for å stoppe utenlandsk tapping av chilenske naturressurser og for å forbedre livet til den enkelte chilener. Chiles demokratiske vei til sosialismen, *la via chilena* som Allende kalte den, ble for mange et håpefullt symbol på en bedre fremtid for et kontinent fanget i fattigdom, ulikhet og utnyttelse. Avisa *Friheten* omtalte valget som en «milepæl i det latinamerikanske kontinentets historie».

«Etter nesten femti år med nyliberale innstramminger og innskrenkninger av arbeiderrettigheter, har verdens første offer for nyliberalismen valgt en venstre-
vridd regjering til å skrive dette århundrets første demokratiske grunnlov.»

Når Boric nå går inn i sin første tid som president i Chile, er det kanskje greit at han ikke blir møtt med den samme mistenksomme oppmerksomheten Allende ble utsatt for. Nyhetsmedier verden over lurte forbauset på hvordan Allende hadde klart å bli den første demokratisk valgte marxistiske statslederen. Samtidig fantes det en visshet om at det chilenske militæret og oligarkiet, eller USA i nord, ikke nødvendigvis kom til å respektere demokratiets spilleregler. Avisa *Orientering* spurte øyeblikkelig «hva gjør USA nå?», mens *Aftenposten* undret på om ikke militæret kom til å bryte tradisjonen om ikke-intervensjon nå som Allende var ved makten. Så langt har ennå ingen i norsk media kommet med slike pessimistiske spådommer om Borics fremtid.

Solidaritet med Chile – en gang til?

I dag er ikke engasjementet for chilensk politikk i Norge det samme som det var på 1970- og 1980-tallet. Likevel er ikke Chile helt glemt, og LAG har eksempelvis vist sin støtte til Boric i valgkampen mot Kast. De har heller ikke glemt bort sin historiske kobling til Chile.

Da LAG utga jubileumsboken *I dag er fortsatt alltid* i 2017, gikk de dypere inn i fortiden enn selve stiftelsen av foreningen sommeren 1977, en tid hvor utbredelsen av terror og diktatur over hele Sør- og Mellom-Amerika ble møtt med en kontinental solidaritetsbevegelse. Store deler av det første kapittelet i boken er nemlig dedikert til sin forhistorie i Chile-bevegelsen. På så vis flyter også LAGs egen fortid inn i samtiden. En slik historiebevissthet vil kanskje være nøkkelen for solidariteten i tiden som kommer.

For det kan trekkes mange lærdommer fra syttitallet. Solidaritetskomiteen for Chile ble ikke offisielt opprettet før en måned etter at kuppet startet og flere tusener av liv allerede hadde gått tapt. Det hjalp nok heller ikke at den norske Arbeiderpartiregjeringen hadde et ambivalent forhold til Unidad Popular helt frem til kuppet. Hvis den utenlandske støtten til Allende hadde vært tydeligere mens han fortsatt var ved makten, ville kanskje mye sett annerledes ut. I dag finnes det derimot allerede et organisatorisk rammeverk i form

Chileaksjonen var en av de viktigste organisasjonene for solidaritetsbevegelsen i Norge. Denne plakaten demonstrerer hvem som fikk skylden for utviklingen i Chile: USA, multinasjonale selskaper og fascisme.

Opphavsrett: Fondo Embajada de Noruega, Archivo Museo de la Memoria y Los Derechos Humanos de Chile

av LAG. Dette kan være med på å sørge for at støtten ikke kommer for sent.

Boric og hans kollegaer kan komme til å trenge solidaritet i den utfordrende tiden som kommer. Apruebo Dignidads seier forrige desember er på mange måter vel så enestående som Allendes valgseier i 1970. Etter nesten femti år med nyliberale innstramminger og innskrenkninger av arbeiderrettigheter, har verdens første offer for nyliberalismen valgt en venstrevridd regjering til å skrive dette århundrets første demokratiske grunnlov. Utformingen av denne grunnloven kan sette en standard for progressive prosjekter i lang tid fremover, både i Latin-Amerika og i resten av verden. Det er ikke godt å si hvordan den til slutt vil se ut, men skal vi tro på Borics seierstemte erklæring i desember, vil det komme grunnleggende endringer: «hvis Chile var nyliberalismens vugge, skal det også bli dens grav.»

Var du engasjert i solidaritetsbevegelsen for Chile på 1970- eller 1980-tallet i Norge?

Deltok du i en av solidaritetsorganisasjonene eller en eksilforening i Norge under militærregimet? Eller er du chilensk og bodde i Norge eller Skandinavia på denne tiden? Jeg skriver en doktorgrad i historie om Chile-bevegelsen og vil gjerne høre historiene til de som deltok i bevegelsen eller som på andre måter fikk livene sine endret av hendelsene i Chile. Om du kunne tenkt deg å ta en prat med meg på norsk, spansk eller engelsk, ikke nøl med å ta kontakt med meg på r.o.aas@iakh.uio.no.

TIDEN FOR SOLIDARITET ER OVER ZAPATISTENES REISE TIL EUROPA, SLUMIL K'AJXEMK'OP

Den revolusjonære urfolksbevegelsen zapatistene reiste rundt i Europa i seks måneder i 2021. Deres avsluttende tale var ikke noen tårevåt avskjed, men en klar beskjed om at tiden for solidaritet er over, nå er det kampen mot nyliberalismen som gjelder.

Tekst: Frøya Torvik og Åsne Rosseland

Zapatistene på besøk hos husokupasjonen «Hulajpole» i Polen. De har gjennom reisen i Europa besøkt flere husokupasjonen og lært om boligpolitikk og boligkamp. **Bilde:** Medios Libres i Polen.

“Dette territoriet, som dere i dag kaller Europa, skal fra nå av kalles Slumil k’ajxemk’op, rebelsk land eller land som ikke overgir seg”, erklærte zapatist Marijose etter å ha gått i land i Spania i juni. Ordene hennes var starten på zapatistenes *Reise for livet*, kapittel *Europa*, som varte fra juni til desember 2021. Det er første gang zapatistene offentlig har reist utenlands fra sine selvstyrte områder i Chiapas, sør i Mexico, siden de gikk til opprør 1. januar 1994.

Den revolusjonære urfolksbevegelsen reiste seg mot fattigdom, rasisme og marginalisering, og sa *ya basta!* - *nok er nok!* De har siden den dagen bygget sine egne autonome områder der de har sine egne styrings-, helse- og utdanningssystemer. Gjennom 28 år har zapatistene kjempet for å sikre sine 11 grunnkrav: arbeid, jord, tak, mat, helse, utdanning, uavhengighet, frihet, demokrati, rettferdighet og fred. I samme periode har et solid internasjonalt solidaritetsnettverk, kalt *la sexta*,

blitt til bestående av organisasjoner og kollektiver som solidariserer seg med zapatistene og som kjemper for de samme kravene i egne områder. Og da EZLN - zapatistenes bevæpnede styrker - øverste leder, Subcomandante Moises, annonserte høsten 2020 at zapatistene skulle reise til Europa i 2021, var det nettopp dette nettverket som ble utgangspunktet for besøket. Tidspunktet for reisen var ikke tilfeldig. I 2021 var det eksakt 500 år siden det som regnes som kolonisten Hernan Cortés sin seier over aztekerne, og Spania tok makta over det som i dag er kjent som Mexico. Zapatistene kom derfor, 500 år etter, for å si “vi ble ikke kolonisert!”, men først og fremst kom de for å lytte, lære og bli kjent med *det andre Europa*, det Europa som kjemper for livet.

Den første delegasjonen zapatister ankommer Vigo, Galicia 22 juni. Med seil kom europeerne til Amerika, og med seil kommer zapatistene første gang til det europeiske kontinentet 500 år seinere: “No nos conquistaron!” “De har ikke erobret oss!” **Foto:** schoolsforchiapas.org.

Fra Camp Rebelliges Zusammentreffen i Tyskland. Zapatistene lærte om Frontex, grenser og flyktningsituasjonen i Europa. Dette har vært en gjennomgående tema under reisen.

Bilde: tatt av kollektivet Ya Basta Netz.

Zapatistkvinner på feministmøte i Lubljana, Slovenia. **Foto:** Slumil K'ajxemk'op.

Pandemi og kapitalisme

Det var ikke få som tvilte på at flere hundre zapatister skulle klare å reise rundt i Europa midt i en pandemi. Noe som zapatistene også kritiserte "hvorfor skulle vi ikke få det til?" For mange finnes det noe som er farligere enn pandemi, nettopp kapitalismens ødeleggelser. "Vi må ikke slutte å organisere oss!", responderte zapatistene til tvilende stemmer i forkant av reisen. Og nok en gang fikk zapatistene vist at det umulige er mulig. I seks måneder reiste de rundt til mange land i Europa, fullvaksinerte og alltid med munnbind. De reiste for å lytte og bli lytta til. Den 3. til den 5. desember samlet hele zapatistdelegasjonen seg, 150 kvinner, barn og menn, i Madrid før de skulle reise tilbake til Mexico. I tillegg kom også diverse organisasjoner, tilhørende solidaritetsnettverket *la sexta* fra hele Europa, til avskjeden. I deres avsluttende tale fikk vi et innblikk i det de har sett og lært, og gjennom deres ord kunne vi se oss selv som i et speil. "Vi har nå forstått, og vi forsto det nok ikke før, at dere har kapitalismen opp i strupen. Så ja, det er vanskelig, men dere må organisere dere!".

Den første delegasjonen

Seilbåten "La Montaña" kasta loss fra Isla Mujeres i det Karibiske hav 30. april 2021 med delegasjonen "Escuadrón 241". Etter 50

dager til sjøs ankom de Vigo, Galicia, Slumil k'ajxemk'op, 22. juni. Representanter fra Escuadrón 241 deltok blant annet på et feministmøte i la ZAD (zone à défendre), Frankrike, en okkupasjon og protestleir mot utbyggelsen av en flyplass i Nantes. De har også deltatt på demonstrasjon holdt av papirløse arbeidere i Montreuil, forstad i Paris. De reiste også til flere byer og landsbyer i det spanske territoriet.

Charterflyet fra Mexico by

Over hundre zapatister hadde i lengre tid ventet i Mexico by på å få utstedt pass og reisedokumenter for å komme til Europa. To fly med 177 zapatister kom 14. september til Wien, Østerrike, hvor de ble tatt imot av et titalls kollektiver fra hele kontinentet. Hovedvekten av zapatistene var kvinner, og flere reiste sammen med sine barn. Delegasjonen het "La Extemporánea". For å dekke hele Europa og alle stedene de hadde blitt invitert til ble zapatistene delt inn i 28 grupper, og Europa delt inn i tre geografiske soner. Sone 1 dekket landene i Nord- og Øst-Europa.

Zapatistene reiste til landene i sone 1 i slutten av september. Norge var også del av sone 1, men besøket lot seg ikke gjennomføre på grunn av strenge innreiserestriksjoner og krav om digitalt europeisk koronapass. De dro dermed til Finland, Sápmi, Sverige, Danmark,

Zapatistene sammen med samiske aktivister, samt noen representanter fra LAG og Armadillo (finsk kollektiv) som bisto som tolker. **Foto:** LAG-aktivister.

Polen, Tyskland, Slovenia, Slovakia, Romania og Tsjekkia. I de ulike landene møtte de politiske aktivister, besøkte husokkupasjoner, møtte papirløse migranter, skeive aktivister og lærte om lokale kamper mot kapitalismens ødeleggelser.

Det ble et historisk, sterkt og vakkert møte mellom den revolusjonære urfolksbevegelsen fra Chiapas og samene, som sammen med inuittene er de eneste urfolksgruppene i Europa. Europa har ikke bare stjålet land, plyndret og undertrykt urfolk på andre siden av Atlanterhavet. Norden har en grusom historie og pågående undertrykking og kolonisering av det samiske folk og Sápmi. I fem dager varte besøket og sammen delte de fra sine kamper som urfolk, hvordan det er å bli fratatt sine områder, retten å utøve sitt språk, kultur og tro.

Besøket til Sápmi var i Ohcejohka som ligger ved elven Deatnu. Elva utgjør også den kolonialistiske grensen mellom Norge og Finland, som nasjonalstatene har satt gjennom Sápmi. Under pandemien har dette vært særlig vanskelig, da man ikke lengre har kunnet fritt besøke venner og familie på andre siden av elven.

Den samiske koordineringen fikk besøk

av fem rebelske zapatistkvinner 23. til 27. september. Under oppholdet lærte zapatistene å sette opp lávvu, gjennom at de reiste i området og lærte om samene som et nomadisk folk. Sammen sanket de bær og råvarer i naturen og lagde tradisjonell mat. Rundt bålet hadde de samtaler, delte historier og poesi. I Finland besøkte også zapatistene samiske museum, Sametinget og møtte visepresidenten i Sametinget.

Videre i Europa

Videre reiste delegasjonene til Frankrike, Italia, Hellas, Wales, Skottland og England. I England møtte zapatistene blant annet fagforeningen til gruvearbeiderne i Barnsley (National Union of Mineworkers), som ikke tidligere hadde hatt kontakt med zapatistene. Denne fagforeningen var drivende for den historiske gruvestreiken mot statsminister Margaret Thatchers nyliberalistiske politikk på 80-tallet. I dette møtet ble det identifisert mange likheter mellom de marginaliserte lokalsamfunnene, og måten disse har blitt undertrykt på.

De siste stoppene var i Sør-Europa. Delegasjonene reiste til ulike kollektiver i Spania, Catalonia, Baskerland og Portugal. I Portugal pågår det en omfattende plan for gruveutbygging. Omkring 25 % av landområdene vil

I Sápmi ble zapatistene kjent med samisk historie og kultur. Her er Áslat Holmberg fra Ohcejokha som forteller om området. **Foto:** LAG-aktivister.

Etter en sterk avslutning i Madrid, dro zapatistene tilbake til sine autonome territorier. De dro ikke tilbake for godt, og har allerede annonsert at de kommer tilbake til Europa og de landene de ikke fikk besøkt i 2022. **Foto:** "Daliri Oropeza"

Illustrasjon av
Christa Barlinn Korvald

påvirkes i jakten på det verdifulle mineralet litium, som det er stor etterspørsel etter i det grønne skiftet. Dette var også et viktig fokus da representanter fra Den Nasjonale Urfolk-kongressen i Mexico (CNI) og zapatistene besøkte Portugal. I både Mexico og Portugal, og flere steder i Europa, pågår det viktige kamper mot gruvedugbygging, for å forsvare livet til naturen, vannet og lokalsamfunnene. Representantene fra CNI sa derfor under besøket: "i vårt land pågår det også ressursran av jord og vann. I dag er vi her for å si at disse kampene verken bør kjempes alene eller ledes av en protagonist. Vi forviser individualismen, som er alle kampers oppskrift på å mislykkes. Ingen flere kamper alene, fra nå av søsken-skap i kampene. Dere er ikke alene, vi er ikke alene".

Mer enn solidaritet, antikapitalistisk organisering

Den røde tråden i Reisen for livet i Europa, har vært å bygge tettere nettverk mellom kampene i Europa og Mexico. Dette nettverket bygges like mye for oss i Europa, som for zapatistene og CNI i Mexico. At Subcomandante Moises sine avsluttende ord understreket at tiden for solidaritet er over, bør i

så måte tolkes som et godt dytt i baken for å styrke våre lokale kamper mot kapitalismen. Det holder ikke å støtte andre som organiserer seg, for når kapitalismen opererer i hvert hjørne av Europa, bør den antikapitalistiske organiseringa by på alternativer i hvert hjørne og hver krok av Europa. "La travesia por la vida" ble avsluttet i Madrid den første helgen i desember, med fotballkamp, konserter og evalueringsmøter. Men zapatistene har ikke reist tilbake til Chiapas for godt. I Madrid annonserte de planene om å reise til Afrika og Asia, og de ønsker hjelp til å komme i kontakt med sosiale bevegelser i disse territoriene.

I januar 2022 fikk Chiapasgruppa i LAG et brev fra Subcomandante Moises hvor han skriver at zapatistene kommer tilbake til Europa i år, for å besøke de landene de ikke kunne besøke i fjor. Deriblant Norge, Hellas og Russland.

Vi i Chiapasgruppa er klar for å ta dem imot, men vi trenger hjelp fra andre aktivister med, som zapatistene sier, hjertet nede og til venstre - *abajo y a la izquierda*.

RETTFERD FOR ACHÍKVINNENE

ETTER 11 ÅR I RETTSKAMP

Rettferden sgra då maya achíkvinnene endelig vann rettsaka mot fem patruljemenn som valdtok og haldt dei som sexslavar under borgarkrigen.

Tekst: Vilde Gjerde Lied

Bilde over: Achíkvinnene feirar sigeren i retten, medan fotografar kastar seg over dei.

Foto: Vilde Gjerde Lied

Utanfor *El tribunal de mayor riesgo* står 36 maya achíkvinner i sirkel. Dei held kvarandre i hendene, og strekker dei samla opp mot himmelen. I ansikta kan du lese smerte og årelang kamp, men også lette og fridom. I elleve år har dei kjempa for denne augneblinken. 40 år med lidelse er samla i denne sirkelen.

Det er denne dagen dei har venta på. Retten trur på vitnesbyrda deira, og dømmer fem tidligere paramilitære patruljemenn for seksuell

vald, brukt som våpen under krig.

– Vi er her alle som lidde i 80-åra. Vi har fått rettferd, det var det vi ville. Vi har slått frå oss skammen, seier Pedrina Lopez.

Ho er ein av fem kvinner som hadde sin personlege sak som del av rettsaka, og den yngste av achíkvinnene.

– Vi ville ha rettferd, ikkje hevn. Vi vil ikkje gå tilbake inn i det som har skjedd, men vere

«Justicia para las mujeres Achí». Rettferd for achíkvinnene. Foto: Vilde Gjerde Lied

trygge på at dei ikkje kan skade oss igjen, seier ho.

Etter 40 år med straffefridom fekk mennene dommen sin. Fire av mennene blei dømd til 30 års fengsel for lovbrøt mot menneskerettane. Ein fekk 8 år ekstra for å ha forfalska identiteten sin for å slippe å bli straffeforfulgt for ugjerningane han gjorde under krigen. Dei vil alle truleg døy i fengsel.

Borgarkrigen i Guatamala, frå 1960-1996, blir sett på som ein av dei blodigaste i Latin-Amerika si historie. Rabinal i Baja Verapaz er rekna som eit av dei hardeste råka områda under borgarkrigen. Mellom 1982 og 1983 skjedde det meir enn 30 massakre der. Mest kjend er Río Negro-massakren, der paramilitære utsletta ein heil landsby. Alle menn, kvinner, barn og dyr. Konflikta dreia seg om eit vasskraftverk.

Frå 1980-1985 blei kvinnene utsett for overgrep. Denne perioden er kjend som den verste i borgarkrigen. Dei dømde patruljemennene haldt kvinnene mellom anna som sexslavar, tvingte dei til husarbeid og utførte seksuell tortur. Fleire av hendingane skjedde i samband med at foreldre, søsken eller ektemenn vart drept.

Dei fem mennene var alle med i las Patrulleras de Autodefensa Civil (PAC). Der vart lokale unge menn engasjerte og armerte av den guat-

emalanske hæren. Dette koplar overgrep mot achíkvinnene direkte opp mot staten.

– Vi har mista mykje, også som eit resultat av sjølve valden. No ønsker vi oppreisning. Regjeringa må betale for det dei har gjort, seier Lopez.

Pedrina Lopez var berre 12 år då ho blei valdtatt av to av patruljemennene. Ho forteller at dei først drap faren hennar, for så å drepe mora hennar, før dei valdtok henne på tur, framfor brødrene hennar. Det er tanken på foreldrene hennar som har gitt ho styrke i kampen, men det har også kosta mykje.

– Det kostar fordi vi er sultne, vi er tørste. Vi har nøydd til å tåle dette, på grunn av smertene vi har blitt utsatt for. Vi måtte tåle dette for rettferden.

Somos todos Achí - Vi er alle Achí

Det er ikkje berre achíkvinnene og representantar frå achífolket som har samla seg utanfor retten denne dagen. Mange har møtt opp i solidaritet, for å støtte kvinnene sin kamp.

– Dette er ikkje ein siger berre for achíkvinnene, men for kvinner i heile Guatemala. Det har ikkje noko å seie kor lang tid det har gått. Seksuell vald er vald, det er tortur, og ei form for folkemord, seier Ada Valenzuela. Ho er ledsager for kvinnene frå Impunity Watch, ein menneskerettsorganisasjon som

Kvinnene følger med på tribunalet som les opp dommen. **Foto:** Vilde Gjerde Lied

jobbar mot straffefridom i land med ei valdeleg fortid. Organisasjonen har vore ein viktig støttespelar for achíkvinnene.

– Det har vore ein hard og lang kamp, men vegen til rettferd har aldri vore enkel, spesielt for kvinner. Ikkje i Guatemala, ikkje nokon stad i verda.

Valenzuela seier det samtidig har vore positive sider ved rettsaka. For det første har det vore eit høve til å bryte stillheita.

– Kvinnene har no vore i retten og fortalt si sanning. Det som faktisk skjedde. For det andre er dette ei tilbakeføring av skylda til dei som er ansvarlege. I saker som gjeld seksuell vald føler kvinner ofte at dei er skyldige i valden dei har opplevd. Så kvinnene får no gitt skylda tilbake til dei som faktisk er ansvarlege, som her er dei tiltalte. Det tredje er å opne vegen for rettferd, for alle kvinner i Guatemala. dette er også ein kamp for å hindre at dette skjer på nytt i Guatemala.

Historisk dom

Ifølgje Valenzuela er dette tredje gong ei sak der seksuell vald har blitt brukt som våpen under krig, har gått for retten i Guatemala. Ho kallar saka historisk, på lik linje med Sepur Zarco-dommen frå 2016.

– Sepur Zarco var saka som viste at det var mogleg å gå til retten. Vanlegvis har ei sak blitt forelda etter 30 år. Sepur Zarco viste at den seksuelle valden finst, og at kvinner har blitt utsatt for seksuell vald og haldt som sexslavar under krig.

Men sjølv om kvinnene i Sepur Zarco tok dei første skritt har det ikkje vore lettare denne gongen.

– Desse sakene viser at du kan prøve denne typen saken for retten, sjølv 40 år etter at det har skjedd. I tillegg viser dei at seksuell vald blei brukt som eit våpen under borgarkrigen mot urfolk, og at hæren var ansvarleg for det. Likevel har kvar sak sine fallgruver.

36 kvinner og 36 roser. Achíkvinnene står i ein sirkel utanfor retten for å vise støtte til dei som er inne. **Foto:** Vilde Gjerde Lied

Ho seier at det som har vore utfordrande i achíkvinnene si sak er at den har vart så lenge. Trass i dei alvorlege og tunge prosessane har kvinnene vore konstante i kampen.

Saka byrja først i 2011 då dei første elleve kvinnene gav sin klage til el Ministerio Publico. Etterkvart slutta stadig fleire kvinner seg til søksmålet. Likevel var dei ikkje alle når dommen fallt. Nokon har døydd i løpet av dei elleve åra i kamp, andre har ikkje ville ta del i søksmålet.

Pedrina Lopez seier mange framleis er redde for stå fram. No håpar ho at sigeren deira kan inspirere kvinner i heile verda, samt kvinnene i sitt eige folk.

– Eg vil oppfordre andre kvinner som har opplevd det same til å reise seg. Det finst andre folk som har opplevd det same. Det finst rettferd også om dokker reiser dokker. Ikkje sov meir no.

NAYIB BUKELE: FRA EL SALVADORS REDNINGSMANN TIL LATIN-AMERIKAS FØRSTE «MILLENNIAL» DIKTATOR

På under tre år har El Salvador utviklet seg fra å være et demokrati til å bli et diktatur. Landets president Nayib Bukele, eller «verdens kuleste diktator» som han selv har kalt seg, har sendt soldater inn i nasjonalforsamlingen, overvåket mediehus, avsatt dommere og raidet ikke-statlige organisasjoner. På tross av dette, har han fortsatt folkets tillit.

Tekst: Diego A. Salazar, master i moderne internasjonal og transnasjonal historie.

Det var med store forventninger og sterke løfter om forandring Nayib Bukele i 2019 tok over som president i El Salvador. Valgseieren til den 37 år gamle politikeren fra det konservative partiet Gran Alianza por la Unidad Nacional (GANA), representerte et brudd med en 27 år lang politisk dominans av to partier med røtter fra den salvadoranske borgerkrigen. Flertallet i befolkningen håpte at Bukele ville stake ut en ny politisk kurs for å få bukt med korrupsjon, vold og fattigdom som har preget landet i en årrekke.

De siste årene har likevel vist at Bukele ikke er den redningsmannen alle så for seg. Han får stadig kritikk for å ta i bruk antidemokratiske midler for å få gjennomslag for sin politikk og stilne kritikerne. Meningsmotstandere har advart mot denne utviklingen og døpt han til Latin-Amerikas første «millennial» diktator grunnet hans politiske strategi som kombinerer klassisk autoritær oppførelse med en ungdommelig og moderne merkevare konstruert med bruk av sosiale medier. På tross av den negative utviklingen virker han enn så lenge å opprettholde støtten i befolkningen. Årsaken til dette er sammensatt: det er et resultat av nesten tretti år med uløste utfordringer, mangel på tillit til det politiske systemet, samt en offensiv, men kontroversiell politisk strategi, som virker å imøtekomme en stor andel av salvadoranernes frustrasjoner.

El Salvadors turbulente fortid
For å forstå dagens politiske situasjon i El

Salvador er det nødvendig å ta et lite dykk i landets turbulente fortid. I store deler av det tjuende århundre var landet preget av politisk ustabilitet med hyppige presidentskifter, militærkupp, diktatorer, undertrykkelse og valgfusk. I 1981 begynte en 11 år lang borgerkrig mellom det sittende militærdiktaturet og motstandsbevegelsen Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN). Borgerkrigen var brutal og tok livet av omtrent 75.000 mennesker før fredsavtalen ble signert i 1991. Siden fredsslutningen har to partier med røtter i konfliktens parter, høyrepartiet Arena og venstrepartiet FMLN byttet på regjeringsmakten.

Tilliten til de to dominerende partiene og det øvrige politiske systemet sank i takt med den manglende utviklingen i landet. Flere politiske reformer ble stanset og den økonomiske veksten forble begrenset.

- Partiene gjorde demokratiet om til en tautrekning hvor det ble viktigere å blokkere for hverandre, enn å få til faktiske endringer, bemerker Stener Ekern, professor ved Senter for menneskerettigheter på UiO og El Salvador-kjenner. Partiene maktet ikke å få slutt på gjengkriminaliteten og fattigdommen som har preget landet. El Salvador blir ofte omtalt som et av de farligste landene utenfor en krigssone og over en tredjedel av befolkningen lever under fattigdomsgrensen.

En annen utfordring er de mange korrupsjonsskandalene som har forfulgt partiene. Tre av

de fire siste presidentene er anklaget for å ha underslått en samlet sum på 650 millioner kroner.

- De to partiene har på ingen måter levert og ble etterhvert totalt diskreditert som et resultat av den politiske stillstanden og korrupsjonen, forteller Ekern. En spørreundersøkelse foretatt noen måneder før valgkampen i 2018 bekrefter langt på vei Ekerns poenger: 78 prosent svarte at ingen av de politiske partiene representerte dem og mindre enn 9 prosent mente at situasjonen i landet ble bedre. Mest oppsiktsvekkende var det at halvparten avviste påstanden om at demokrati var den mest egnede styreform.

Nayib Bukeles vei til makten

Da Nayib Bukele stilte som presidentkandidat, utnyttet han frustrasjonen som hadde vokst frem i den salvadoranske befolkningen.

- Valgkampen hans var basert på få ut «los de siempre», altså «de som alltid har regjert», påpeker Ekern. Bukele sentrerte valgkampen rundt en anti-etablissemangsretorikk og hevdet at landets utfordringer ville løses ved å ta makten fra den korrupte eliten og gi den tilbake til folket. Sentrale temaer i valgkampen hans var kampen mot korrupsjon og gjengkriminalitet – to utfordringer som ble ansett som grobunnen til befolkningens mange problemer. Ved å ta i bruk denne taktikken ble den unge politikeren med relativt kort fartstid i

politikken en yndling blant velgerne.

En annen årsak til at Bukele ble så fort populær, var at han lyktes med å mobilisere velgere som var uinteresserte i politikk. Dette gjorde han ved å ta i bruk sosiale medier som en politisk markedsføringsmaskin. Han nektet å stille opp til debatter, og stolte i stedet hovedsakelig på Twitter og Facebook for å nå ut til salvadoranerne. Iført en baseballcaps bak fram, skinnjakke og pilotbriller kommuniserte han direkte med velgerne og delte deres misnøye med tilstanden i El Salvador. Han delte hyppig populistiske slagord som «det er nok penger når ingen stjeler», samtidig som han distanserte seg fra flere autoritære ledere i Latin-Amerika. Valgkampanjen traff en nerve i befolkningen og den 4. februar 2019 ble Bukele valgt som landets nye president med en brakseier.

Fra redningsmann til «millennial» diktator

Etter Bukeles inntreden i presidentpalasset i 2019 har det blitt tydelig at han ikke er så annerledes fra de autoritære lederne han selv har kritisert. Samtidig som han fortsatte med sin populistiske retorikk og politiske markedsføring på sosiale medier, var han tidlig ute med å ta i bruk antidemokratiske midler for å undergrave opposisjonen og sivilsamfunnet. Denne politiske strategien har gitt han

Nayib Bukele ble fort en populær kandidat under presidentvalget i 2019 som følge av hans folkelige stil og kampanje mot kriminalitet og korrupsjon. Bildet er hentet fra Nayib Bukeles Facebook-side.

tilnavnet Latin-Amerikas første «millennial» diktator.

- Noe av det første Bukele gjorde da han tok over makten var å ta med seg sin svært datakyndige stab som leverte etterretning til ham personlig og koordinerte cyberangrep mot meningsmotstandere, forteller Ekern, og fortsetter; slik har han demontert de demokratiske institusjonene som «los de siempre» tross alt stort sett hadde respektert. Resultatet er et personbasert styre (autarki) som får stadig flere av diktaturets kjennetegn. Med denne sentraliseringen av all makt i presidentens person har han mulighet til å overvåke mediehus, raide ikke-statlige organisasjoner og trakassere meningsmotstandere.

Det var først da Bukele sendte soldater inn i nasjonalforsamlingen at det ble tydelig hvor alvorlig situasjonen var i ferd med å bli. Aksjonen var ment for å presse forsamlingen, kontrollert av opposisjonen, til å godkjenne en låneavtale for å finansiere sikkerhetsplanen «Plan Territorial».

Det som var igjen av demokratiske mekanismer som kunne kontrollere og holde Bukele ansvarlig startet å forvitne da han vant flertall i nasjonalforsamlingen i februar 2022. Sammen med partiet GANA, vant hans nye parti Nuevas Ideas to tredelers flertall av setene i parlamentet. Valget åpnet for at presidenten kunne konsolidere stadig mer av makten i sin egen ikke-valgte krets og dermed svekke makten i de demokratiske institusjonene.

Med flertall i nasjonalforsamlingen ble Bukeles handlingsrom utvidet betraktelig. Allerede da nasjonalforsamlingen tiltrådte for første gang erstattet han fem høyesterettsdommere, samt landets riksadvokat, med lojale støttepillere. Manøveren som sikret han majoritet i høyesterett har blitt beskrevet som et angrep på retten til en uavhengig og upartisk domstol. Enkelte mener også at El Salvador var vitne til et statskupp.

- Disse handlingene førte til at El Salvador ble et diktatur. Både den lovgivende og dømmende makt lå fra nå av i presidentenes hånd, sier Ekern. Nylig vedtok også den samme høyesteretten at presidenten for første gang i El Salvadors moderne historie kan stille til gjenvalg.

Fortsatt tillit i befolkningen

Bukele nyter likevel folkets tillit. På meningsmålinger har oppslutningen holdt seg godt over sytti prosent siden han ble valgt som president, og ifølge en fersk måling fra Gallup er han Latin Amerikas mest populære statsleder. Det er flere grunner til dette.

De demokratiske institusjonene som nå har kommet under hans styring er de samme som

var del av det korrupte politiske systemet. At Bukele forsvarer maktsentreringen med at den korrupte eliten blir fjernet og muliggjør en mer effektiv politikk, er en idé som for mange ikke virker så urimelig.

- Ikke minst på grunn av den omfattende gjengkriminaliteten er befolkningen opptatt av at det må gjøres endringer med en gang. Hvis det betyr at det må gjøres med harde midler (mano dura), er det ok, forteller Ekern.

Bukele har i motsetning til partiene FMLN og ARENA lyktes med å få ned kriminaliteten i landet. Siden han tok over makten har drapsraten sunket fra 50 til 30 drap per 100 000 innbyggere. Bukele slår selv fast at nedgangen skyldes hans egen sikkerhetsplan, men kritikerne mener at det er fordi han har inngått hemmelige avtaler med de voldelige gjengene. Uansett hva årsaken er, er det klart at en slik statistikk er appellerende etter tretti år med vold.

Et annet viktig moment er at Bukele strør om seg med lovnader om store prosjekter og økonomiske tilskudd.

- Han har lovet å bygge nye, moderne havnefasiliteter og å anlegge en 'ny by', Bitcoin City, i provinsene i vest. I forbindelse med koronapandemien har han vært rimelig rask og raus med økonomisk støtte under nedstengningene, og det har hjulpet på populariteten, påpeker Ekern. Selv om lovnadene blir beskrevet som «luftige» og tilskuddene er små, bidrar det til at støtten opprettholdes.

Hva nå, El Salvador?

Det er lite som tyder på at situasjonen i El Salvador vil forandres med det første. President Bukele har så langt klart å overbevise sine landsmenn om at hans politiske strategi vil føre til de endringene de ønsker seg. Ekern påpeker likevel at Bukele spiller et høyt spill som fort kan føre til hans fall:

- Den alltid svært egenrådige Bukele operer nå i et ekkokammer hvor han overser parlamentet. Som da han var ordfører i årene før omgås han kun med sin egen krets. Det er sannsynlig at han før eller siden gaper for høyt og mister realitetene av syne. Det kan gi ringvirkninger som han ikke makter å kontrollere og regimet kan kollapse.

Blant annet er Bukele avhengig av at «mano dura»-politikken mot gjengkriminaliteten innfrir forventningene til salvadoranerne. Hvis det skulle vise seg at det personbaserte styret ikke gir de ønskelige resultatene, kan dette føre til den samme mistilliten og diskrediteringen som felte de tradisjonelle partiene.

Tekst: Ragnhild Grønntun Nissen, masterstudent i statsvitenskap

I november 2021 ble tidligere frigjøringshelt og leder av Den sandinistiske frigjøringsfront (FSLN), Daniel Ortega, valgt til sin fjerde periode på rad som president i Nicaragua. Med 15 år i makten, utgjør dermed Ortega dagens lengst sittende leder i hele Amerika. I løpet av disse årene, har det foregått en kraftig demokratisk tilbakegang i landet, som kan ses i lys av presidentens konsolidering av landets styresmakter under hans partis kontroll (Freedom House, 2022). I tillegg har grunnleggende friheter blitt svekket, og landet preges i stor grad av utstrakt korrupsjon i regjeringen. I forkant av høstens valg, foregikk det en målrettet straffeforfølgelse av reelle og potensielle motstandere, og det ble forbudt for Ortegas rivaler å stille til valg eller inneha offentlige verv. Dette har fått eksperter og internasjonale observatører til å omtale høstens valg som en «parodi», en «svindel» og de «verste mulige forholdene for en valgavstemning» (CNN, 2021).

Daniel Ortega

– frigjøringshelt og diktator

Nicaraguas autoritære utvikling under president Ortegas lederskap har overrasket mange ettersom Ortega selv var med på å styrte Somoza-diktaturet i 1979. Den nåværende presidenten ble allerede som ungdom med i Den sandinistiske frigjøringsfront - en sosialistisk bevegelse som kjempet for å avsette den daværende presidenten Anastasio Somoza. Etter Sandinistene tok makten og tvang Somoza i eksil i 1979, stilte Daniel Ortega selv til valg i 1984 og vant, i det internasjonale observatører omtalte som et generelt fritt og rettferdig valg (BBC, 2022). Til tross for at han tapte de tre neste valgene, i 1990, 1995 og 2001, på bakgrunn av en rekke korrupsjonsskandaler og dype splittelser innad i sandinistbevegelsen, klarte Ortega å gjøre et uventet comeback og bli gjenvalgt som president i 2006. En av årsakene til denne valgsuksessen denne gangen, var et nytt fokus på å tiltrekke seg utenlandske investeringer for å redusere utbredt

Bilde over: I 2018 oppsto det store protester mot Ortegas autoritære regime. Bilde hentet fra iStock by Getty Images.

«Det er vanskelig å forutsi hvordan de neste årene vil se ut under president Ortegas femte valgperiode i Nicaragua. Ortega ble tatt i ed for en ny periode som president i begynnelsen av året, og antallet politiske fanger i Nicaraguas fengsler er og forblir høyt.»

fattigdom i landet. Flere påsto at Ortega, på denne måten, hadde beveget seg bort fra sine kommunistiske røtter (BBC, 2022). Siden Daniel Ortega kom til makten for andre gang i 2006, har han fått gjennom en rekke konstitusjonelle endringer som åpner opp for at han kan utvide sin presidentperiode. For eksempel i 2009, vedtok Nicaraguas høyesterett en lovendring som fjernet de konstitusjonelle hindringene for at Ortega kunne stille til kandidat for sin andre presidentperiode. I tillegg ble en rekke nye endringer vedtatt i 2016, som tillot Ortega å stille til sitt tredje presidentvalg. På bakgrunn av dette, har presidentens kritikere, noen av dem tidligere allierte, stått fram og omtalt Ortega som en “korrupt og autoritær leder” som begynner å ligne diktatoren han selv var med på å avsette – nemlig Somoza (BBC, 2022).

Målrettet undertrykkelseskampanje i forkant av valget

Bunnpunktet i den demokratiske nedgangen som har funnet sted under Ortegas lederskap kom i april 2018, da det oppstod protester mot vedtatte reformer i det nicaraguanske pensjonssystemet. Til tross for at Ortega raskt kansellerte reformene, økte motstanden mot han innad i befolkningen og protestene utviklet seg til å bli en større bevegelse som for-

dømmet Ortega og krevde hans avgang (BBC, 2018). Som respons, slo presidenten og hans tilhengere kraftig ned på demonstrasjonene, med undertrykkelse og vold mot protestanter. Menneskerettighetsgrupper rapporterte om mer enn 325 drepte som resultat av protestrelatert vold, samt en rekke tilfeller av utenomrettslige fengslinger, forsvinninger og tortur (Freedom House, 2022). I tillegg satte staten i gang en målrettet undertrykkelseskampanje der politiske motstandere har blitt arrestert og regjeringsfiendtlige aktivister er under overvåkning. I etterkant av protestene har over 100.000 nicaraguanere flyktet fra landet, flesteparten til Costa Rica (Dagsavisen, 2022). Forfølgelsen av politiske motstandere ble styrket i månedene før presidentvalget i november 2021, med en rekke arrestasjoner av regimekritikere og president- og nasjonalforsamlingskandidater fra opposisjonen. Hele 39 motstandere ble arrestert i forkant av valget, hvorav minst seks var sannsynlige presidentkandidater (the Guardian, 2021). Både tidligere presidentkandidat og journalist, Cristiana Chamorro Barrios, hennes fetter og økonom, Juan Sebastián Chamorro García, og statsviter, Félix Maradiaga, var blant de pågrepne (CNN, 2021). I tillegg ble både mediekkanaler og kvinneorganisasjoner gjenstand for trakassering. I august 2021, angrep myndighetene kontorene

til avisen La Prensa og arresterte lederen, Juan Lorenzo Holman (Freedom House, 2022). Samme måned kansellerte nasjonalforsamlingen den lovlige statusen til 15 organisasjoner, inkludert flere som støttet utviklingsprosjekter for kvinner på landsbygda. Slik sørget Ortega og FSLN for å fjerne sine sterkeste motspillere før presidentvalget i november 2021.

Presidentvalget i november 2021

I november kunngjorde den nicaraguanske regjeringen at Daniel Ortega var gjenvalgt som president med 75 prosent av stemmene, hvorav FSLN hadde vunnet 74 prosent av stemmene og 75 mandater i nasjonalforsamlingen (Freedom House, 2022). I tillegg hevdet myndighetene at valgdeltakelsen i befolkningen var 65 prosent (CNN, 2021). Denne påstanden ble utfordret av den lokale borgerstyrte valgobservatøren, Urnas Abiertas, som hevdet å ha registrert en valgdeltakelse tilsvarende 18,5 prosent.

I etterkant av valget kom generalsekretæren i Organisasjonen for amerikanske stater, Luis Almagro, med en uttalelse om at valget hadde blitt gjennomført under «de verste mulige omstendighetene for en valgprosess» (CNN, 2021). Påstanden ble begrunnet med at få kandidater fra opposisjonen sto igjen som

reelle utfordrere til Ortega, ettersom de fleste var arrestert eller drevet ut i eksil. I tillegg var valgkampen svært begrenset og valgrådet annullerte den lovlige statusen til partier som presenterte legitim konkurranse til FSLN. Det lå dermed i kortene at Ortega og FSLN skulle vinne valget med et overlegent flertall og forbli i makten i sin fjerde valgperiode på rad.

Det er vanskelig å forutsi hvordan de neste årene vil se ut under president Ortegas femte valgperiode i Nicaragua. Ortega ble tatt i ed for en ny periode som president i begynnelsen av året, og antallet politiske fanger i Nicaraguas fengsler er og forblir høyt. Av de til sammen 46 opposisjonsfigurene som ble arrestert i månedene før fjorårets valg, har 25 nylig blitt dømt til lange fengselsstraffer (Al-Jazeera, 2022). I tillegg kontrollerer presidenten og FSLN i dag alle landets maktapparater og institusjoner, inkludert rettsvesenet og den nasjonale valgkommisjonen. Dette legger til rette for Ortega-regimets videre konsolidering av makten i årene som kommer.

Kilder:

CNN/ BBC/ Freedom House/ the Guardian/ Al-Jazeera/ Dagsavisen

Ikke bare politiske motstandere, men også sivilsamfunnsorganisasjoner, ble offer for Ortegas undertrykkelseskampanje i forkant av valget.

Foto: Roberto Zuniga fra Pexels.

“QUE SE RINDA TU MADRE” - MORRA DI KAN OVERGI SEG

Tekst: Marit Bårdstu Folvik, lektor i spansk og samfunnsfag.

Skal du ta buss i Nicaragua anbefaler jeg deg å ikke ha det travelt. Det finnes bussruter, men ofte kjører bussene når de blir fulle. Gjerne med mer enn nok av mennesker, bagasje, frukt og en høne eller to. Luis lever av å kjøre buss. En tidlig morgen er jeg så heldig å være en av de første passasjerene til Luis, og heldigvis har jeg god tid. Luis har det heller ikke travelt og begynner å slå av en prat. Luis er en mann som deler. Han deler like mye av sitt lands historie og sine opplevelser som hva som gjør han lykkelig akkurat her og nå. Lykken til Luis er å sitte i patioen sin og se på fuglelivet i trærne og snakke med barna som ofte kommer innom. Gjennom en morgen på bussen til Luis blir jeg dratt inn i Nicaraguas mange ansikt og turbulente historier. Det ene vakre, varme og kjærlige ansiktet hvor folket tar deg imot med åpne armer og lærer deg hva det vil si å leve i øyeblikket. Og så det andre - politikken og krigens skarrete ansikt som stadig får nye arr. Historien til Luis begynner med det håpefulle ansiktet som er representert i en revolusjon som skulle forandre Nicaragua.

I 1979 hører man et seiersrop mellom byene, vulkanene og bølgene i Nicaragua. Det er håp i nasjonen etter at sandinistene tar makten over den sittende diktatoren Anastasio Somoza Debayle. Viktige deltakere i denne kampen var de unge og lovende, geriljaen og studentene som kjempet for en bedre fremtid. De var fryktløse ovenfor en hensynsløs diktator som brukte midler som undertrykkelse, ulovlige arrestasjoner og trusler for å kneble en befolkning som ropte etter forandring. *Que se rinda tu madre* (morra di kan overgi seg), ropte den kjente poeten og geriljakrigreren Leonel Rugama like før nasjonalgarden til Somoza satte sine skudd i han i 1970. Dette ble et viktig slagord for sandinistene og selve

symbolet på kampen for rettferdigheten som seirer ni år senere.

Seiersbrølene stilner raskt i Nicaragua. Etter revolusjonen i 1979 blir landet kastet ut i en blodig tilværelse forkledd som en borgerkrig mellom sandinistene og de USA-støttede *contras*. Luis forteller om hvordan han kjempet på sandinistenes side under krigen som varte fram til 1989. Om hvordan store deler av folket sto side om side og kjempet mot *contras* og imperialismens ansikt i nord. Om hvordan håpet om et fredelig og rettferdig land gjorde kampen enklere å kjempe. For hvis de bare vant denne kampen; ja, da skulle Nicaragua bli fritt. Dette forteller Luis med sin rolige og behagelige stemme en tidlig morgen vinteren 2018. Han vet at det ulmer i politikken med sandinis-

tiske ledere som gradvis har blitt mer autoritære. Men det han ikke vet er at han snart skal bli vitne til en ny krig, en ny omveltning. En omveltning som hvert øyeblikk vil skylle over hjemlandet hans, og på nytt etterlate nye arr i Nicaraguas håpefulle ansikt. Historien gjentar seg foran øynene på den tapre Luis. Luis ser de unge, de lovende og studenter som igjen går ut i gatene og krever demokrati. Den sittende president Daniel Ortega, som i 1979 vant kampene for rettferdighet, svarer i 2018 med vold, ulovlige arrestasjoner, trusler, skarpskudd og snikskyttere. Et gufs fra fortiden går gjennom kroppen til det nicaraguaniske folket som virkelig håper at historien ikke er sirkulær, men heller beveger seg lineært fremover. Barnebarn og barn til de som kjempet under revolusjonen og borgerkrigen står nå i førsterekken, akkurat slik deres forfædre og forfedre gjorde på 70- og 80-tallet. I likhet med dem blir de heller ikke skånet for volden og maktens brutale ansikt. Over 400 mennesker mister livet i løpet av få måneder våren 2018. Dette er imidlertid bare starten og

«Gjennom en morgen på bussen til Luis blir jeg dratt inn i Nicaraguas mange ansikt og turbulente historier.»

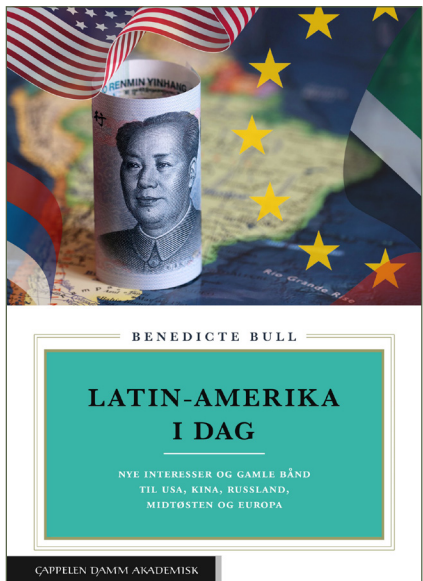
enda flere vil forsvinne, forvises, fengsles eller miste livet de neste årene.

Nicaragua er igjen vitne til en diktatorisk leder med voldelige lakeier som feier over landet, og folket må på ny rope høyt om å få være det varme, kjærlige ansiktet de ønsker å være - hvor demokrati, ytringsfrihet og fred er samfunnets grunnsteiner. I 2018 står en ny generasjon nicaraguanere side om side for å ta over kampen Luis kjempet for 40 år siden og de er klare for å ta imot et fritt Nicaragua. *Que se rinda tu madre* (morra di kan overgi seg), roper kvinner og menn med det hvite og blå flagget vaiende over hodet mens de går i protesttog mot Ortega. Den unge, karismatiske Lester Alemán snakker Ortega rett imot på et dialogmøte som ble fasilitert våren 2018. Han blir håpets ansikt for nicaraguanere som ønsker endring. Med et blått og hvitt skjerf rundt halsen som symboliserer det nicaraguanske flagget står han opp mot overmakten slik mange nicaraguanere har gjort før han. “Vi ber om at du stopper alle angrepene, undertrykkelsen og drapene som foregår nå. Jeg er her for at du skal gå”, sier den unge studenten med klar og tydelig stemme. Alemán trekker også paralleller til Somoza: “På kun noen få måneder har du ødelagt landet som Somoza trengte flere år på å ødelegge”. Disse ordene viser et tydelig og sterkt bilde på Ortegas nådeløse behandling av sin egen *pueblo* - sitt eget folk, sitt eget land.

I likhet med tiden etter revolusjonen i 1979 stilner igjen håpet om rettferdighet. Nå i 2022 sitter Ortega fortsatt med makta, og menneskerettighetssituasjonen ser ikke ut til å bedre seg. Undertrykkelsen, truslene, arrestasjonene og drapene har gjort det vanskelig for det kjempende folket å ta til gatene. Ropene fra tusener av Luis har stanset. Titusenvis av de som har krevd forandring har flyktet fra landet. Folk mister urettmessig jobbene sine hvis diktaturet mistenker at de er regimekritikere. Nicaraguanere forteller om *desaparecidos*. Det betyr “forsvunne” og er et kjent begrep i latinamerikansk kontekst og historie. Opposisjonen blir urettmessig fengslet. Den modige og sterke Lester Alemán har sammen med andre opposisjonelle nylig blitt dømt til fengselsstraff for å ha “konspirert til å undergrave nasjonens integritet”. Dommene faller på 15 år i fengsel. 15 år for å ønske et demokratisk Nicaragua.

Nicaraguas historie gjentar seg gang på gang og ser ut til å være en sirkel. Det betyr også at nye Luis er stadig dukker opp, og vi har nok ikke sett det siste av de som ropte for forandring i 2018. Det har nicaraguanere vist verden gjennom tiår med kamper og høye rop om et fritt Nicaragua. La oss håpe at fredens ansikt kan erstatte uroens ansikt og at arrene får gro. La oss håpe at historien denne gangen vil utspille seg uten flere offer og at vi igjen får se flagget vaie i vinden med et stort blått og hvitt *Nicaragua libre*.

“Libertad” (frihet) og “que se rinda tu madre” (morra di kan overgi seg) var mye brukte slagord under protestene i 2018.

STORPOLITISK OG PERSONLIG OM LATIN-AMERIKA

Bokanmeldelse:

LATIN-AMERIKA I DAG: NYE INTERESSER OG GAMLE BÅND TIL USA, KINA, RUSSLAND, MIDTØSTEN OG EUROPA

Benedicte Bull
Cappelen Damm Akademisk, 2021

På hjemmekontoret, med pandemi-avlyste reiser og foredrag, har statsviter og professor Benedicte Bull fått tid til å skrive ei bok hun lenge har hatt lyst til å skrive, nemlig om Latin-Amerika i en ny verdensorden. Som hun sier i innledninga tar hun i denne boka utfordringa fra en journalist som betvilte at andre enn “... hysteriske LAG-damer med Inka-lue” interesserer seg for Latin-Amerika. Som LAG-damer (uten Inka-lue, men med zapatistklisremerker på laptopen og grønt abort-kamp-tørkle på sekken), kan vi ikke uttale oss på vegne av andre enn oss selv, men her har du anmeldelsen vår.

Tekst: Kristina Vatland og Inga Haugdahl Solberg, redaksjonen

Denne boka er, som tittelen antyder, et ambisiøst prosjekt. På knappe 150 sider forsøker Bull å gi oversikt over Latin-Amerikas posisjon i en verden i endring, mot en kompleks og uoversiktlig situasjon med nye maktaktører og interessekamper. Statene og selskapene som konkurrerer om regionens naturressurser er spredt over hele verden, og boka tar et oppgjør med det forenklete og utdaterte bildet av USA som suverene stormakt.

Hoveddelen av boka tar for seg hvilke roller USA, Kina, Russland, Midtøsten og Europa har spilt og spiller i Latin-Amerika, og kapitlene er delt opp deretter. Historiske linjer bidrar til å forklare dagens forhold, samtidig som det resulterer i ei bok som er svært tettpakket med informasjon. Det er underholdende og informativt, men litt overveldende, og noen tråder forblir løse. En god slump forhåndskunnskap er en fordel - når det skortet på dét, ble simultan googling undertegnades løsning. Bull sper på med egne erfaringer fra flere tiårs reiser i, arbeid med og forskning på Latin-Amerika. Disse personlige og tidvis humoristiske historiene gir boka en lett tone og fungerer som en fin kontrast til det nokså tunge stoffet. Vi setter også pris på

ymse, men relevante anekdoter om alt fra arabiske sosietetsklubber i Latin-Amerika og latinamerikanske salsaklubber i Midtøsten, til at Putin har mottatt en replika av Bolívars sverd fra Venezuelas president hele to ganger.

Latin-Amerika i dag er en lærerik og underholdende bok om storpolitikk med Latin-Amerika i sentrum, som også tar for seg Norges skiftende forhold til regionen. Oppdelinga av boka er ryddig og oversiktlig. Dette er en bok man kan komme tilbake til, og slå opp i igjen og igjen. Som leser får en likevel av og til følelsen av at det har gått litt fort i svingene, for eksempel på grunn av navn som gjentatte ganger er stavet feil. Utover i boka dukker det også opp bilder av forfatteren selv og sønnen hennes, noe som forsterker et litt hjemmelagd inntrykk. Dette er ikke nødvendigvis negativt - vi kan sette pris på at hun blir tydelig som forfatter.

En slagmark med egen stemme
Det var etter lengtet å lese en bok om verdenspolitikk med utgangspunkt i Latin-Amerika. Samtidig gir det at Bull snakker om “kampen om Latin-Amerika” og Latin-Amerika som “stormaktenes

slagmark” en følelse av at regionen sitter fast i en offerrolle. Men selv om den sterke innflytelsen fra eksterne aktører er i fokus, er det heller ikke et Latin-Amerika uten agens eller egen stemme som fremstilles her.

Bull diskuterer hvordan Latin-Amerika ofte har fått betydning som et enhetlig Latin-Amerika nettopp i møte med dominerende ytre krefter, mens virkeligheten på bakken ofte er mye mer variert og splittet. Kritikk med røtter i antiimperialisme og avhengighetsteorier har kalt selve ideen om “Latin-Amerika” et kolonialt prosjekt¹. Bull innvender imidlertid at avkolonialiseringdebatten ofte ikke tok inn over seg at det ikke bare er USA og Europa som spiller en rolle i utbytting av folk og natur, men at også andre aktører har entret scenen. Dessuten påpeker hun at denne debatten har undervurdert maktulikheter og undertrykking som også finnes innad i latinamerikanske samfunn og bevegelser. Hun nevner også en ny generasjon av urfolk, miljøvernere, politiske aktivister og intellektuelle i Latin-Amerika som tar for seg disse problemstillingene.

Hvor er grasrota?

At Latin-Amerika er mer enn storpolitikk kommer også fram ved at forfatteren vektlegger hvor ulike både Latin-Amerika og verden ser ut fra en forskerstol i Norge, i ulike stormakters etablerte media, og fra gata i El Salvador. Kanskje er det noe ironisk i at hun understreker viktigheten av at latinamerikanere må få fortelle sin historie med sin egen stemme, samtidig som hun som norsk forsker forsøker seg på ei bok om hele den varierte, og flerstem-

mige regionen. Bull refererer imidlertid til mange latinamerikanske tenkere og akademikere, og selv om hun gaper over veldig mye på få sider, tror vi at boka kan vekke interesse for og øke forståelsen av denne mangfoldigheten hos et norsk publikum.

Det siste kapittelet som skal handle om Latin-Amerikas vei videre, er dessverre forsvinnende kort. Her stiller hun igjen spørsmålet om hvorfor Latin-Amerika, en region med så mye ressurser, kunnskap

og sosialt engasjement, kan ha så store problemer, og minner om at spørsmålet ikke kan besvares med forenklete anklager mot USA eller oligarker. Vi tror heller ikke det kan besvares uten å se nærmere på grasrota enn det som har blitt gjort i denne boka. Hun er bare så vidt innom sosiale bevegelser og i forbindelse med dette, et “pluriverst” Latin-Amerika. Dette er noe vi gjerne skulle ha lest mer om.

¹ Bull nevner Anibal Quijano, Walter Mignolo og Ramón Grosfoguel.

KLIMAFINANSIERING ELLER KLIMAKOLONIALISERING?

Høsten 2021 sto i klimafinansieringens tegn, både gjennom Hurdalsplattformen og klimatoppmøtet i Glasgow. Skal vi ta vår tids største utfordring på alvor, må vi sette av finansiering. Selv om forpliktelsene er tydelige, blir spørsmålene om **hvordan, hvor, for hvem og på bekostning av hva**, vårt ansvar å finne svar på.

Tekst: Marte Mørk og Åsa Paaske Gulbrandsen, ved sekretariatet i Latin-Amerikagruppene i Norge¹

Hurdalsplattformen lover satsning på fornybar energi i det internasjonale klimaarbeidet, og betyr at Oljefondet skal være et klimafond. Regjeringen Solberg la i sitt budsjettforslag frem Klimainvesteringsfondet, som skal forvaltes av Norfund med mandat om å “investere i fornybar energi i utviklingsland”. Gjennom forhandlingene under COP 26-møtet i Glasgow forpliktet Norge seg til å doble sin satsning til en samlet årlig klimafinansiering på 14 milliarder innen 2026. Det er tydelig at klimafinansiering setter premisset for diskursen rundt Norges utviklingspolitikk framover. Etter 45 års solidaritetsarbeid med grasrota i Latin-Amerika, har Latin-Amerikagruppene i

Norge (LAG) kommet tett på flere eksempler på fornybarprosjekter som ikke evner å ta hensyn til mennesker og natur i tilstrekkelig grad. Dette skjer til tross for at det ligger en rekke internasjonale lover og retningslinjer til grunn i både ILO, OECD og FN, med hensikt å ivareta blant andre urfolks interesser. Vår erfaring er at fornybarprosjekter som vannkraft, solcelle- og vindparker i Latin-Amerika svært ofte kommer i konflikt med lokalbefolkningens rettigheter, bygger ned matjord, og bygges ut på bekostning av sårbar natur når de ikke er tilstrekkelig forankret i lokale prosesser og behov. Selv om hovedpoenget er å kutte utslipp, må prosjektene sees i en helhet

¹ Kronikken sto først på trykk på Bistandsaktuelt.no, publisert 06.01.22

Bilde: Norfund investerer blant annet i solcelleparker i Honduras, hvor konfliktene med lokalsamfunnet har vært flere.

Foto: Wikimedia commons.

EN BELGISK KOLONI I SANTO-TOMÁS, GUATEMALA, 1842 TIL 1854

Av: Georges Midré

I 1852 skrev den argentinske statsmannen Juan Alberdi: *Civilizar es poblar* – å sivilisere er å befolke. Med det mente han at nøkkelen til økonomisk og sosial utvikling i Sør-Amerika var å få innvandring fra de mest framstående områdene i Europa. Dette var også oppfatningen til ledere i Guatemala. Immigrasjon av europeere ville gi tekniske ferdigheter, samt et nødvendig sivilisatorisk løft. Myndighetene hadde liten tro på at majoritetsbefolkningen i landet, mayaene og mestisene, hadde de nødvendige ferdighetene og karakteregenskapene som skulle til.

Etter at den spanske kongen var ute av bildet, ga regjeringen i Guatemala derfor enorme landområder og økonomiske privilegier til en gruppe engelskmenn. De skulle bidra til framskrittet. Det kolonieventyret ble helt mislykket. Men guatemalanerne ga ikke opp, og nå fikk belgierne oppgaven med å bygge opp en koloni ved den karibiske kysten. Belgia, som var blitt selvstendig i 1830, ønsket på sin side å lette på det demografiske trykket. Eliten mente nemlig at landet var overbefolket, noe som både førte til stor fattigdom, til sosial misnøye og revolusjonære tilstander. Å legge til rette for utvandring ville lette på trykket og redusere faren for omveltninger. Dessuten ville ledende menn, med kongen i spissen, også gjøre lille Belgia til et land som ble lagt merke til blant stormaktene. Det å skaffe seg kolonier kunne bidra til dette.

Det var altså sammenfallende interesser mellom elitene i de to landene, Guatemala og Belgia, som førte til at den guatemalanske regjeringen ga et privat, belgisk koloniseltskap rett til å drive handel, jordbruk og annen økonomisk virksomhet i den nordøstlige delen av Guatemala. Det dreide seg om et stort område, rundt 4000 km². Etter 1842 seilte hundrevis av belgiske familier over Atlanterhavet i jakten på et bedre liv.

Blant guatemalanerne var mange skeptiske til å gi utlendinger kontroll over store landområder. For å dempe motstanden i parlamentet spurte en av entusiastene om hvilken skade som kunne skje om innvandrere slo seg ned i disse områdene. Der var jo bare *ville dyr* og *slanger*, *mygg* og *knott* og *en dyster stillhet*

som skremmer enhver som våger å dra inn i de ugjennomtrengelige skogene?

Det var også dette som møtte de første settlerne. De kom til et område som var ubebodd og dekket av en ugjennomtrengelig jungel. Ingen forberedelser var gjort på forhånd, og folkene oppdaget snart at virkeligheten ikke samsvar- te med de rosenrøde beskrivelsene av landet de hadde hørt i Belgia. Det var tatt med noen hus fra Belgia, samt et kapell og en musikkpa- viljong. De fleste bodde i enkle trehytter med palmetak. Da det stadig kom nye båtlaste- rer med settlere, ble det trangt. I regntida ble det vanskelig å opprettholde en god hygiene, og kolonien ble hardt rammet av epidemier. I løpet av ett år døde flere hundre settlere av febersykdommer.

Styringen av kolonien var elendig. Den første kolonidirektøren døde på den lange sjøreisen på vei til Guatemala, og de som seinere gikk inn i stillingen, var lite skikket. Det var stadig alvorlige konflikter i ledelsen. Dette satte sitt preg på arbeidet med anleggene. Belgierne hadde forpliktet seg til å bygge veier for å forbinde kysten med høylandet og Guatemala By. Guatemalanerne hjalp til ved å sende en kontingent med tvangsarbeidere til kolonien, men veiene ble aldri ferdige. Det ble heller ikke arbeidet med å sette opp en dampbåtfor- bindelse på Motagua-elva. Koloniselskapet klarte heller ikke å sende så mange settlere som var avtalt. I 1854 annullerte derfor den guatemalanske regjeringen kontrakten med belgierne.

Den belgiske regjeringen sendte et skip til Santo-Tomás for å redde belgierne som var strandet i den mislykkede kolonien. Det viste seg at de fleste ville bli i Guatemala. Jordbru- ket tok seg langsomt opp. Mange ble værende på jorda de eide og der de hadde bygget hyt- tene sine. Mange flyttet også opp i høylandet rundt hovedstaden.

Seinere viste det seg at det landområdet belgierne hadde disponert var godt egnet til jordbruk. Det var her United Fruit Company – *la bananera* – anla enorme bananplantasjer. Samtidig gjorde de landet til prototypen av en bananrepublikk. Men det er en annen historie.

Georges Midré er professor emeritus ved Universitetet i Tromsø. I flere år jobbet han i Guatemala i et universitetssamarbeid mellom UIT og San Carlos-universitetet. Der fikk han kjennskap til historien om den belgiske kolonien i Guatemala på 1800-tallet, noe som senere resulterte i boka *Musikkpaviljongen. Belgisk kolonisering i Guatemala, 1842–1854* (2021), Kolofon forlag.

der også natur og menneskerett tas hensyn til.

Klima over miljø?

Vi kjenner problematikken godt fra Norge: klima settes opp mot miljø. Makro over mikro. Fornybarprosjekter finansiert av interessenter fra ulike steder i verden settes i gang med legi- timitet i samfunnsnyttig produksjon av viktig grønn og fornybar energi. Det fremholdes som selve løsningen på klimakrisa. Det er liten tvil om at fornybarprosjekter i et makroperspek- tiv er gode tiltak for utslippskutt, og klima- gevinsten kan være stor. Men hva så med miljøet? Diskusjonen om produksjon av kraft på bekostning av lokalt miljø og lokal bruk av naturressurser, er like gammel som norsk industrihistorie. I nyere tid står steile konflik- ter om utbygging på Mongstad, Mardøla, Alta, Repparfjord og Fosen sterkt i vår hukommelse. De har vært gjenstand for folkelig mobili- sering i lokalsamfunn, så vel som nasjonale folkeaksjoner og dannelsen av miljøvernorgani- sasjoner. I de to sistnevnte utbyggingssakene ser vi nå en større politisk vilje til å ta hensyn til mikroperspektivene, altså lokalt dyre- og planteliv, tradisjonell bruk av de aktuelle områdene og lokalbefolkningens demokratiske rettigheter. De er kanskje ikke så mikrosko- piske likevel. Aksjonsleiren i Repparfjorden kunne juble da anleggsarbeidet ble satt på vent av Hammerfest kommune i oktober. I høst kom også dommen der Høyesterett fant at vindmølleanlegget på Fosen ble bygget ut i strid med urbefolkningens rettigheter. Dette er innrømmelser som kommer etter lang politisk kamp, folkelig mobilisering og iherdig bruk av ytringsfriheten. Den er ikke alle forunt.

Finn en bakgård

Solcelleparkene Los Prados og Agua Fria i Honduras er delfinansiert av norske klimain- vesterings-er, gjennom blant annet Norges stat- lige investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, Norfund. Prosjektene utgjør en del av den honduranske regjeringens satsning på bærekraftig kraftproduksjon. Problemene sto i kø for prosjektene; for det første var det ingen i lokalsamfunnene som ble konsultert i forkant av utbyggingen, noe som resulterte i at solcelleparkene bygget ned matjorda til en lokalbefolkning som er avhengig av jordbruk. En ulykke kommer sjelden alene, og dette har i sin tur ført til avskoging og sosiale konflik- ter i området. Norfunds prosjektforvaltere er uenige i kritikken. Det hjelper dessverre lite, når lokalbefolkningens opplevelse er en ganske annen.

Det nye Klimainvesteringsfondet skal forval- tes av Norfund, og arbeidet skal starte allerede i 2022. Bortimot halvparten av Norfunds portefølje består allerede av investeringer i fornybar energi, og satsingen skal styrkes

ytterligere med det nye klimainvesteringsfon- det. Vi må ha tydeligere prosedyrer på plass dersom klimainvesteringsfondet skal fungere konstruktivt uten å overkjøre mennesker og natur. Vi kan ikke tillate rettighetsbrudd bare fordi prosjektene er flyttet ut fra vår egen bakgård.

Hva må til?

Derfor mener vi at dersom klimainvesterings- fondet realiseres, må det foreligge helt tyde- lige regler og prosedyrer for ivaretagelse av natur og menneskerettigheter, som innebærer:

1. Hensynet til marginaliserte grupper

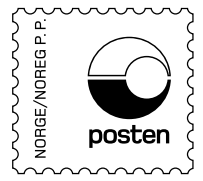
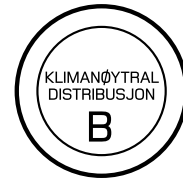
Hensynet til lokalbefolkningen er essensielt i fornybarprosjekter. Vi må sørge for at investe- ringsprosjektene vi går inn i gjennom fondet er lokalt forankrede, og at internasjonale lovverk som ILO 169 om urfolk respekteres. Som i eksempelet fra Honduras, er det ofte marginaliserte grupper som urfolk, afroetter- kommere og småbønder sine rettigheter som må vike for slike prosjekter. Dette er også kon- traproduktivt da det gjerne er disse gruppene som ofte er de som har best kompetanse på bruk og bevaring av biomangfold og naturres- surser i egen region.

2. Konsekvensutredninger, konsultasjoner og lokalt samtykke

For å sikre at fornybarprosjekter ikke går på bekostning av lokalbefolkningens rettigheter må det i forkant av prosjekttinnngåelse foreligge grundige konsekvensutredninger, konsul- tasjoner og høringer på både offisielle og lokale språk. Fornybarprosjekter kan komme i konflikt med lokalbefolkningens interesser som for eksempel tilgang til jord og naturres- surser, og står ofte til hinder for oppfyllelse av tradisjonelle og kulturelle rettigheter.

3. Unngå grønn kolonialisme

Prosjektene må komme lokalbefolkningen til gode, slik at ikke grønn energi eksporteres ut og lokalbefolkningen står igjen med kostnade- ne. Goder kan være i form av arbeidsplasser, at produksjon for hjemmemarkedet prioriteres (for eksempel solceller og vindkraft), og at fornybarprosjektene ikke fratar lokalbefolk- ningen deres livsgrunnlag. Med andre ord må vi sørge for at energiprosjekter i det grønne skiftets navn ikke er med på å forsterke og forverre århundrer med kolonisering, hvor lokalbefolkning blir fratatt land og rettigheter. Fortsetter vi videre inn i fornybaralderen med samme tunnelsyn som nå, gjør vi framtidens generasjoner en stor bjørnetjeneste. Nå har staten og Norfund sjansen til å starte dette nye fondet med blanke ark, og sørge for at natur og menneskerettigheter står i førersetet i vurderingene av investeringene fra dag én.

Reis på solidaritetsbrigade våren 2023

Praktisk info

- Å være brigadist varer i 12 måneder, hvorav drøye fire måneder er i Latin-Amerika. Etter opphold ute jobber man i gruppe for å spre informasjon i Norge.
- For å reise må du være mellom 18 og 35 år.
- Det er ønskelig, men ikke et krav å kunne spansk eller portugisisk.
- Egenandelen er på 20 000 kroner. Dette dekker reise, kost og losji, forsikring, vaksiner, kurs i Norge og språkskole.

Etter to år med pandemi er vi endelig klare for å sende solidaritetsbrigader til Latin-Amerika igjen. Du kan sikre deg plass allerede nå!

Hva er solidaritetsbrigadene?

Et utvekslingsprosjekt i samarbeid med bondenettverket Coordinador Nacional Agrario (CNA) i Colombia, De jordløses bevegelse (MST) i Brasil, og Comité de Unidad Campesina (CUC) og Den nasjonale koordineringen av enker (Conavigua) i Guatemala. Finansieres med støtte fra Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec).

Hvert år sender LAG unge mennesker på utveksling til et av samarbeidslandene, og mottar også aktivister i Norge. Der jobber vi med sosiale bevegelser for å lære av mennesker og organisasjoner på grasrota. Målet er å dele erfaringer og kunnskap om norsk tilstedeværelse i Latin-Amerika, matsuverenitet- og produksjon, utvikling, kampen for naturressurser, og territoriale- og menneskerettigheter.

Søk innen 15. mai

Mer informasjon og søknadsskjema for første opptaksrunde finnes på lagnorge.no/brigade. Spørsmål kan rettes til brigade@lagnorge.no.

Foto: Maiken Solbakken/Norec.

